

EYSENCKOV DOPRINOS MEREN BIBLIOMETRIJSKI

Pero Šipka

Filozofski fakultet u Novom Sadu

Odsek za psihologiju

Sažetak Prethodna istraživanja su pokazala da je Eysenck jedan od najcitiranijih autora u psihološkoj literaturi. Studije te vrste nisu se bavile isključivo Eysenckovim citatima. Sve što se iz njih može videti o Eysencku samom jeste njegova citiranost u različitim izvorima i u različitim periodima.

Cilj ove studije bio je da se ostvari uvid u pozadinu tih citatnih brojki. Osnovna namera bila je da se Eysenckovi citati klasifikuju s obzirom na tip i starost i da se ranguju s obzirom na citirajuće časopise i kocitirane autore, kako bi se saznalo više o prirodi njegove uticajnosti, posebno uticajnosti u Istočnoj Evropi i Jugoslaviji. Sve reference iz članaka u kojima je Eysenck citiran kao prvi autor, a koji su predstavljeni u pet godišnjih izdanja Social Science Citation Indexa i na petnaestogodišnjem korpusu SocioFakta, jugoslovenske bibliografske baze, podvrgnuto je citatnoj i kocitatnoj analizi.

Rezultati pokazuju da su najcitiranija Eysenckova izdanja objavljena sedamdesetih godina: poluzivot i varijansa njegovih citata ($Mdn=18$, $rng=18$) znatno je iznad onog koji imaju psihološki časopisi, ukazujući na vitalnost njegovih ranih nalaza i teorija. Za razliku od drugih poznatih teoretičara ličnosti i konstruktora testova, Eysenck je citiraniji po knjigama i poglavljima (44,2%) nego po priručnicima (28%), ali je i udeo članaka u njegovoj citiranosti relativno visok (27,8%). P. Costa, R. McCrae, M. Zuckerman, D. Watson, i R.B. Cattell su najčešće citirani zajedno s Eysenckom. Ova i druge rang liste pokazuju da je Eysenck dominantno citiran u člancima koji se bave ličnošću i kliničkom psihologijom, mada njegov uticaj seže do praktično svih širih oblasti psihologije izuzev psihologije oseta u opažanja. Najzad, rezultati ukazuju na to da je Eysenck citiraniji izvan SAD i od istočnoevropskih i jugoslovenskih autora nego inače.

Može se zaključiti da je Eysenckova citiranost polivalentna, jednako s obzirom na citirane kao i na citirajuće izvore. Iz toga sledi da je njegova uticajnost dalekosežna, kako geografski, tako i strukturalno.

Bibliometrijska analiza se ne koristi za ispitivanje naučnog doprinosa pojedinaca. Podrazumeva se da takva analiza zahteva velike uzorke radova, citata ili ključnih reči, pa time i autora. Tek zadovoljavanjem tog uslova ona postaje efikasno sredstvo za ispitivanje različitih scijentometrijskih problema. I onda kad se koristi za istraživanje uticajnosti, kao citatna analiza, što i jeste njena najčešća namena u psihologiji (Snyder, Cronin and Davenport, 1995), predmet interesovanja su grupni entiteti. Grupe mogu biti različite veličine, od istraživačkih timova, preko institucija (univerziteta, časopisa itd.) do država ili čak čitavih geografskih regiona. Što je nivo agregacije viši, veći su i uzorci, pa citatna analiza kao i svaka druga kvantitativna tehnika, daje pouzdanije rezultate (Luukkonen, 1997). Čak i onda kada je interes ograničen na pojedince, teži se velikim uzorcima kako bi se obezbedili uslovi za izražavanje pojedinačnog učinka u relativnim terminima, bar u vidu položaja na rang listi. U literaturi se ne može ući u trag nekoj

bibliometrijskoj analizi slučaja koja bi se odnosila na nekog pojedinačnog autora.

Upravo takva analiza mogućna je u slučaju Hansa Eysencka. Broj njegovih naučnih članaka i citata dovoljno je velik da se rizik povezan s veličinom uzorka čini dopustivim. Više je istraživanja pokazalo da je Eysenck jedan od najcitiranijih autora u savremenoj psihološkoj literaturi (npr. Garfield, 1992; Mayer i Carlsmith, 1997). Prema jednom izvoru on je poslednjih godina svog života bio čak najcitiraniji živi psiholog (Stelmack, 1998). Broj Eysenckovih citata velik je i u jugoslovenskoj literaturi. Na jednom uzorku jugoslovenskih naučnih radova iz oblasti psihologije on je bio najcitiraniji inostrani autor, ispred Cattella i Guilforda, dok je na združenom uzorku naučnih i stručnih radova po citiranosti bio drugi, iza Piageta (Šipka, 1996). Tim istraživanjem bio je obuhvaćen period od 1981. do 1990. godine. Od tada prisustvo Eysencka u jugoslovenskoj periodici kao da je poraslo. Neposrednim uvidom u SocioFakt (Kosanović i Šipka, 1996) može se ustanoviti da je on ne samo najcitiraniji inostrani psiholog, već je i jedan od najcitiranijih inostranih autora u društvenim činjeničkim naukama generalno, tačnije drugi, posle Habermasa.

Iz dosadašnjih istraživanja poznato je samo to da je Eysenckova citiranost visoka. Nepoznato je šta stoji iza toga. Nije utvrđeno kojim svojim radovima Eysenck duguje visoku citiranost. Samim tim ne zna se da li je njegov uticaj supstancijalan, tj. zasnovan na nalazima i teorijama, ili je tehničkog nivoa, što je slučaj s mnogim autorima testova. Nije ispitano ni to u kojim oblastima psihologije Eysenckovi radovi imaju najveći odziv što bi svakako upotpunilo sliku o njegovom realnom doprinosu psihologiji. Zato su u ovom radu Eysenckovi citati klasifikovani s obzirom na tip i starost i rangovani s obzirom na citirajuće časopise i kocitirane autore, u nameri da se tako ostvari određeniji uvid u prirodu njegove uticajnosti, posebno uticajnosti u Istočnoj Evropi i Jugoslaviji.

METOD

Uzorak

Analizi su podvrgnute sve reference iz članaka (N=2.664) u kojima je Eysenck citiran, a koji su identifikovani pretraživanjem pet godišnjih izdanja bibliografske baze Social Science Citation Indexa (SSCI, 1992-6). Izdvojeni su samo citati u kojima je Eysenck prvoimenovani autor, pošto SSCI ne nudi informacije o ukupnom sastavu autorskog tima. Iz ovog korpusa izdvojen je poduzorak članaka čiji autori potiču iz istočnoevropskih zemalja (N=84).

Zaseban uzorak činili radovi objavljeni u jugoslovenskim časopisima. Reč je časopisima koji se ne referišu u SSCI, već samo u SocioFaktu. Uzorak je formiran pretraživanjem petnaestogodišnjeg korpusa SocioFakta (1981-1996). Mada se u SocioFaktu evidentiraju svi autori citiranih radova ovde su, da bi podaci bili striktno upredivi s onima iz SSCI, izdvojeni samo citati u kojima je Eysenck prvi autor (N=93). Iz istih razloga većina poređenja sa SSCI obavljena je na smanjenom uzorku radova iz SocioFakta (N=37). To su samo radovi koji su, kao i oni iz SSCI, objavljeni u periodu od 1992. do 1996. godine.

Varijable

Za svaki Eysenckov citat izdvojene su sledeće bibliografske informacije, odnosno varijable:

- skraćeni naziv citiranog rada
- godina izdanja, iz čega je izvedena starost citiranog rada

- citirajući časopis
- godina izdanja citirajućeg članka
- adresa citirajućeg autora, iz čega je izvedena državna i regionalna pripadnost autora
- popis referenci citirajućeg rada, iz čega je izveden popis kocitiranih autora

Postupak

Nakon ekstrakcije iz SSCI i SocioFakta bibliografske informacije su korigovane za nedostajuće podatke i greške. Najviše grešaka odnosilo se na ime autora, naziv i godinu izdanja citiranog rada, a deo i na naziv citirajućih časopisa. Zbog skraćenog formata prikazivanja referenci u SSCI sve greške nije bilo moguće otkloniti, ali je malo verovatno da su preostale značajno uticale na dobijene rezultate.

Tip citiranog dokumenta, određen kao knjiga, članak u časopisu, članak/poglavlje u zbirci radova ili priručnik, izveden je iz naziva i formata citiranog rada kako je on dat u SSCI. Starost citata određena je kao razlika između godine objavljivanja citiranog i citirajućeg rada. Pripadnost autora regionu Istočne Evrope utvrđena je na osnovu naziva zemlje u autorskoj adresi. Istočnoevropskim zemljama smatrane su sve nekadašnje pripadnice tzv. Varšavskog ugovora i sve države nastale na tlu SFRJ. Popis najeminentnijih psihologa prve polovine ovoga veka i njihova klasifikacija s obzirom na područje doprinosa preuzeti su od uredništva časopisa Psychological Science (Hilgard, 1993).

Kao mera centralne tendencije za starost referenci korišćen je medijan, odnosno citatni poluživot, kako je i uobičajeno. Iz istih razloga raspršenje oko te vrednosti izraženo je interkvartilnim opsegom. Ipak, značajnost razlika među poduzorcima s obzirom na starost referenci ispitana je pomoću F-testa, zbog njegove veće snage u odnosu na različite neparametarske zamene.

REZULTATI

Rezultati potvrđuju ranija saznanja o Eysenckovoj visokoj predstavljenosti u SSCI (tabela 1).

Približno svaki 200-ti rad u SSCI citira Eysencka, u proseku 1,69 puta. Njegova zastupljenost na poduzorcima radova istočnoevropskih i jugoslovenskih autora još je veća. Mada su ti poduzorcima relativno mali, razlike su dovoljno velike da ukazuju na tendenciju da je Eysenck citiraniji na naučnoj periferiji nego u njenoj matici, tj. u SAD gde se izdaju časopisi koji čine jezgro psihološke časopisne mreže (Doreian, 1985). Ova teza je odmah provizorno testirana na podacima desetak autora bliskih Eysencku u citatnom prostoru. Utvrđeno je da Cattell, Costa, Bandura, Allport, Cloninger, Rogers, Meehl i nekoliko drugih američkih autora primaju s malim varijacijama približno dve trećine citata od svojih američkih kolega. Čak i evropski klasici kao što su Freud i Piaget citiraniji su u SAD nego generalno što dolazi i od veće zastupljenosti američkih autora u SSCI. U isto vreme, proporcija Eysenckovih citata američkog porekla jedva prelazi trećinu (41%) njihovog ukupnog broja.

Tabela 1. Zastupljenost Eysenckovih citata u periodu 1992-6 u SSCI generalno, u SSCI na poduzorku istočnoevropskih autora (SSCI-IE), u SSCI od jugoslovenskih autora (SSCI-YU) i od jugoslovenskih autora u nacionalnim časopisima (SocioFakt)

	SSCI	SSCI-IE**	SSCI-YU	SocioFakt
ukupan broj članaka (N)*	506.162	9142	201	3771

članci u kojima je citiran Eysenck (n)	2.603	84	2	37
udeo članaka s Eysenckovim citatima (%)	.514	.919	.995	.981

* samo onih u kojima je data autorska afilijacija (adresa), **gde je autor iz neke istočnoevropske zemlje uključujući i zemlje nastale iz SFRJ jedan od autora nezavisno od položaja u autorskom timu

Iz tabele 2. vidi se da je Eysenck citiraniji po knjigama, odnosno monografijama i poglavljima nego po priručnicima, ali i da je udeo članaka u njegovoj citiranosti takođe relativno visok. Među citiranim najbrojnija su izdanja publikovana sedamdesetih godina. Poluzivot citata (Mdn=18) znatno je iznad onog koji uobičajeno imaju psihološki časopisi. Toj vrednosti najviše doprinose priručnici, jer su relativno stari, ali i knjige. Članci i poglavlja u zbirkama skoro su dvostruko mlađi.

Iz iste tabele vidi se da istočnoevropski autori češće citiraju Eysenckove knjige na užrb testovnih priručnika. Razlika je još izrazitija kada se u odnosu na SSCI posmatra Jugoslavija. Jugoslovenski autori se ističu malim brojem citiranih priručnika. To naravno svedoči o manjem broju eksperimentalnih radova u vezi s Eysenckom, ili bar radova u kojima je primenjivan EPQ/EPI, jer citiranje priručnika najčešće dolazi od primene testova na koje se odnose.

Analizom varijanse utvrđeno je da se starost Eysenckovih citata na tri poduzorka značajno razlikuje (kolona F u tabeli 2.). Pošto je distribucija te varijable na poduzorku SSCI odstupa od normalne ($D=0.93$, $p=.01$), dopunski su primenjeni Medijan i Kruskal-Wallisov test, ali je razlika potvrđena ($hi=20,80$, $p=.00$, $H=26.21$, $p=.00$). Daljom obradom ustanovljeno je da razlika potiče od nejednake starosti citiranih knjiga. Test kontrastiranja Spjotvol-Stoline pokazao je da je jedino vrednost dobijena za jugoslovenske autore značajno veća i to samo od srednje vrednosti SSCI uzorka ($d=0.007$; $p=.05$).

Razlike u starosti citiranih izvora mogu se objasniti razlikama između naučne matice i periferije, kojoj veći deo istočnoevropskih zemalja nesumnjivo pripada. Bar kada je reč o Jugoslaviji, to bi moglo biti u vezi i s aktuelnim materijalnim neprilikama, odnosno smanjenom nabavkom inostrane literature. Međutim, čini se da opsoletnost citiranih izvora u jugoslovenskoj psihološkoj periodici nije specifična za Eysenckove radove. Ona je uočena i ranije i bila glavnim razlogom da se jugoslovenska psihologija nazove "arhaičnom i autističnom" (Sipka, 1996). Treba dodati da je sličnim atributima, npr. "izolovanost i samodovoljnost" (Havemann, 1995) opisivana istočnoevropska nauke uopšte. Nalaz o starosti Eysenckovih referenci samo je ilustracija stanja stvari u tom pogledu u regionalnoj nauci.

Tabela 2. Tip i starost Eysenckovih citiranih radova

	SSCI				SSCI-IE				SocioFakt				F	p
	f	%	Mdn	rng	f	%	Mdn	rng	f	%	Mdn	rng		
Knjige	1458	33.1	19.0	17	50	39.4	24.0	16	44	55.00	30.5	18	12.45	.00
Zbirke	487	11.1	11.0	11	17	13.4	13.0	8	13	16.25	18.0	8	1.59	.02
Članci	1225	27.8	10.0	21	32	25.2	13.5	24	20	25.00	23.0	30	2.41	.84
Priručnici	1234	28.0	21.0	10	28	22.0	20.5	22	3	3.75	21.0	0	0.17	.00
Ukupno	4404	100.0	18.0	18	127	100.0	20.0	17	80	100.0	26.5	21	13.96	.00

Citiranost pojedinačnih Eysenckovih bibliografskih izvora u skladu je s prethodnim nalazima (tabela 3). Najcitiraniji su priručnici za EPQ i prethodeće verzije Eysenckovog testa ličnosti, pošto su tu pod nekoliko naslova objedinjena sva njihova brojna izdanja. Ako se izdvoje priručnici, najveći odziv imaju klasična monografska izdanja o strukturi i biološkim osnovama ličnosti. Najcitiraniji članak je poznati davnašnji Eysenckov rad o efektima psihoterapije. Ipak, generalno veću citiranost imaju članci iz novijeg perioda, posebno oni koji su izazvali kritike i polemike. Takvi su jedan relativno sveži rad o upotrebi suplemenata u razvoju inteligencije i jedna rasprava o dimenzionalnosti ličnosti. Članci koji bave inteligencijom imaju nešto veću zastupljenost na istočnoevropskom uzorku. Oni koji se tiču kriminaliteta, moralnog razvoja i psihoticizma više su citirani od jugoslovenskih autora. Za jugoslovenske autore takođe je karakteristična sklonost češćem navođenju izdanja enciklopedijskog karaktera i popularnih knjiga. Prvo bi moglo biti posledica većeg interesovanja jugoslovenskih istraživača za porast socijalne patologije u zemlji. Drugo je verovatno izraz već uočene sumnjive serioznosti dela domaćih radova (Šipka, 1997).

Tabela 3. Citiranost pojedinačnih Eysenckovih radova u SSCI, u SSCI na poduzorku istočnoevropskih autora (SSCI-IE) i u SocioFaktu

SSCI		SSCI-IE		SocioFakt	
naziv	f	naziv	f	naziv	f
75-MANUAL-EYSENCK-PERSO*	723	67-BIOL-BASIS-PERSONALI	17	47-DIMENSIONS-PERSONALI	9
75-PERSONALITY-INDIVIDU	255	75-MANUAL-EYSENCK-PERSO	15	64-CRIME-PERSONALITY	8
67-BIOL-BASIS-PERSONALI	251	75-PERSONALITY-INDIVIDU	11	69-PERSONALITY-STRUCTUR	6
64-MANUAL-EYSENCK-PERSO	212	53-STRUCTURE-HUMAN-PERS	9	89-CAUSES-CURES-CRIMINA	4
68-MANUAL-EYSENCK-PERSO	157	64-MANUAL-EYSENCK-PERSO	6	76-MORAL-DEV-BEHAVIOR-P108	4
75-PSYCHOTICISM-DIMENSI	114	54-MODEL-PERSONALITY-P0	5	60-HDB-ABNORMAL-PSYCHOL-P0	3
53-STRUCTURE-HUMAN-PERS	88	82-MODEL-INTELLIGENCE-P0	4	52-SCI-STUDY-PERSONALIT	3
54-MODEL-PERSONALITY-P0	83	88-INTELLIGENCE-V12-PS1	4	53-STRUCTURE-HUMAN-PERS	3
52-J-CONSULT-PSYCHOL-V16-P319	79	68-EYSENCKOV-OSOBNOSTNY	3	52-J-PERS-V20-P345	2
91-PERS-INDIV-DIFFER-V12-P773	59	60-FACT-FICTION-PSYCHOL	3	72-ENCY-PSYCHOL-P0	2
64-CRIME-PERSONALITY	58	68-MANUAL-EYSENCK-PERSO	2	87-ANN-THEORETICAL-PSYC-V5-P91	2
69-PERSONALITY-STRUCTUR	53	81-ACTIV-NERV-SUPER-V23-P112	2	88-INTELLIGENCE-V12-PS1	2
47-DIMENSIONS-PERSONALI	50	72-BIOL-BASES-INDIVIDUA-P206	2	75-MANUAL-EYSENCK-PERSO	2
92-PERS-INDIV-DIFFER-V13-P667	50	91-PERS-INDIV-DIFFER-V12-P773	2	75-PSYCHOTICISM-DIMENSI	2
59-MANUAL-MAUDSLEY-PERS	47	68-TESTOVA-PRIRUCKA-PRE	1	69-MANUAL-EYSENCK-PERSO	1

54-PSYCHOL-POLITICS	45	69-CLIN-SPECIAL-P15	1	83-DURCHZICH-MENSCH	1
89-CAUSES-CURES-CRIMINA	44	82-ADV-PERSONALITY-ASSE-V2-P42	1	84-ANN-THEORETICAL-PSYC-V0-P3	1
63-MANUAL-EYSENCK-PERSO	40	59-MANUAL-MAUDSLEY-PERS	1	39-BRIT-J-EDUC-PSYCHOL-V9-P270	1
82-MODEL-INTELLIGENCE-P0	39	69-PERSONALITY-STRUCTUR	1	84-PSYCHOL-LAW-P85	1
91-SMOKING-PERSONALITY	38	00-PSYCHOL-GIFTED-CHILD-P115	1	71-RACE-INTELLIGENCE-ED	1
87-SPEED-INFORMATION-PR-P0	37	59-PERCEPT-MOTOR-SKILL-V9-P405	1	86-ADV-PSYCHOL-HUMAN-IN-V3-P1	1
52-SCI-STUDY-PERSONALIT	36	51-J-MENT-SCI-V97-P441	1	72-PSYCHOL-IS-PEOPLE	1
90-HDB-PERSONALITY-THEO-P244	36	83-ANNU-REV-PSYCHOL-V34-P167	1	87-A-JENSEN-CONSENSUS-C	1
80-CAUSES-EFFECTS-SMOKI	35	83-INOCULATION-EFFECT	1	53-USES-ABUSES-PSYCHOL	1
86-ADV-PSYCHOL-HUMAN-IN-V3-P1	33	71-IQ-ARGUMENT-RACE-INT	1	87-APPL-PSYCHOLOGY	1
92-PERS-INDIV-DIFFER-V13-P757	30	52-J-CONSULT-PSYCHOL-V16-P319	1	73-MEASUREMENT-INTELLIG	1
87-J-PERSONALITY-DISORD-V1-P211	27	71-PERCEPT-MOTOR-SKILL-V32-P637	1	87-SPEED-INFORMATION-PR-P0	1
90-J-PERS-V58-P245	26	62-BRIT-J-PSYCHOL-V53-P299	1	64-BRIT-J-EDUC-PSYCHOL-V34-P197	1
79-STRUCTURE-MEASUREMEN	26	85-PERS-INDIV-DIFFER-V6-P503	1	54-PSYCHOL-POLITICS	1
58-J-APPL-PSYCHOL-V42-P14	24	86-ADV-PSYCHOL-HUMAN-IN-V3-P1	1	75-BRIT-J-SOC-CLIN-PSYC-V14-P323	1
78-AM-PSYCHOL-V33-P517	24	86-J-CROSS-CULT-PSYCHOL-V0-P506	1	89-REVIJA-PSIHOLOGIJU-V19-P1	1
76-SEX-PERSONALITY	23	73-EYSENCK-EXTRAVERSION-P0	1	55-J-ABNORMAL-SOCIAL-PS-V51-P94	1
57-DYNAMICS-ANXIETY-HYS	23	87-DETERMINANTEN-RAUCHV-P178	1	76-BEHAV-RES-THER-V14-P251	1
87-THEORETICAL-F-BEHAVI	22	63-NATURE-V199-P1031	1	65-CAUSES-CURES-NEUROSI	1
75-BRIT-J-SOC-CLIN-PSYC-V14-P323	22	87-SPEED-INFORMATION-PR-P0	1	55-J-MENT-SCI-V101-P28	1
79-BEHAVIORAL-BRAIN-SCI-V2-P155	21	64-CRIME-PERSONALITY	1	76-THEORETICAL-EXPT-BAS-P0	1
60-HDB-ABNORMAL-PSYCHOL-P0	20	54-PSYCHOL-POLITICS	1	56-J-ABNORMAL-SOCIA-PS-V53-P328	1
78-PSYCHOL-BASIS-IDEOLO	20	89-CAUSES-CURES-CRIMINA	1	77-YOU-NEUROSIS	1
72-BIOL-BASES-INDIVIDUA-P206	19	64-EXPT-BEHAVIOUR-THERA-P1	1	56-RIV-PSICOL-V50-P113	1
91-BEHAV-RES-THER-V29-P17	19	54-PSYCHOL-REV-V61-P339	1	67-BEHAV-RES-THER-V5-P63	1
88-BRIT-J-MED-PSYCHOL-V61-P57	18	75-J-SOC-PSYCHOL-V96	1	67-BRIT-J-EDUC-PSYCHOL-V37-P81	1
85-DECLINE-FALL-FREUDIA	17	75-KNOW-YOUR-OWN-PERSON	1	95-INTELLIGENCE-V20-P217	1
88-INTELLIGENCE-V12-PS1	17	90-PERCEPT-MOTOR-SKILL-V71-P216	1		
73-INEQUALITY-MAN	16	75-STRESS-ANXIETY-V1-P51	1		

65-CAUSES-CURES-NEUROSI	16	75-UNGLEICHHEIT-MENSCHEN	1
85-METHODOLOGICAL-STATI-P1	15	76-BEHAV-RES-THER-V14-P251	1
91-PSYCHOL-INQUIRY-V2-P221	15	91-PERS-INDIV-DIFFER-V12-P329	1
93-PSYCHOL-INQUIRY-V4-P147	15	47-DIMENSIONS-PERSONALI	1
95-GENIUS-NATURAL-HIST	15	56-ACTA-PSYCHOL-V12-P95	1
82-ADV-BEHAV-RES-THERA-V4-P1	14	47-NATURE-V0-P1031	1
		76-SEX-PERSONALITY	1
		92-PERS-INDIV-DIFFER-V13-P667	1
		66-B-BRIT-PSYCHOL-SOC-V19-P1	1
		78-MULTIVAR-BEHAV-RES-V13-P475	1
		67-BRIT-J-EDUC-PSYCHOL-V37-P81	1
		79-BEHAVIORAL-BRAIN-SCI-V2-P155	1

*prve dve broje svake bibliografske jedinice označavaju godinu izdanja, a poslednje volumen (V) i početnu stranicu časopisa (P), odnosno početnu stranicu rada u zbirci članaka (P)

Eysenck je, prema očekivanju, najčešće citiran u časopisu "Personality and Individual Differences" koji je najpotpunije pokrivaio njegova interesovanja i koji je sam i uređivao (tabela 4.). U "Behaviour Research and Therapy", drugom časopisu čiji je bio urednik, citiranost mu je znatno manja. Ukupan broj citirajućih časopisa je impozantan i iznosi 596. Prema bibliografskoj sistematizaciji proizvođača Social Scisearch Citation Indexa (1988) ti časopisi pripadaju svim psihološkim disciplinama. Najviše je zastupljena kategorija opštih psiholoških časopisa, gde su uglavnom razvrstani i oni koji se bave ličnošću. Iz časopisa te vrste potiču skoro dve petine Eysenckovih citata. Po zastupljenosti slede klinička i socijalna psihologija. Znatno je broj časopisa i iz kategorije eksperimentalnih, mada oni s najvišim impaktom ne kotiraju visoko. Uočljiv je velik broj časopisa, odnosno citata iz oblasti psihijatrije i uopšte medicine. Oblast obrazovne i matematičke psihologije najskromnije su predstavljene, ali je i broj časopisa te vrste relativno mali. Pri zaključivanju na osnovu ovih podataka treba imati na umu da oni nisu normalizovani u odnosu na ukupan broj u SSCI referisanih časopisa iz pojedinih oblasti psihologije i prosečan broj u njima citiranih izvora. Kada se to orijentaciono uzme u obzir stiče se utisak da je odnos između centralnih i perifernih, odnosno bazičnih i primenjenih časopisa uglavnom uravnotežen. Na listi najzastupljenijih evropski časopisi su brojevano bar ravnopravni američkima, kojih je inače ubedljivo najviše u SSCI. Među evropskim časopisima nekoliko izlazi na kontinentalnim jezicima, mada i u Evropi dominiraju časopisi koji se publikuju na engleskom jeziku. Čak dva časopisa s liste izdaju se u Istočnoj Evropi.

Tabela 4. Učestalost Eysenckovih citata u časopisima referisanim u SSCI*

Skraćeni naziv časopisa

f

Pers Individ Differ	432
J Personal Soc Psych	79
Psychol Rep	67
Eur J Personality	45
Behav Res Ther	39
Brit J Psychiat	35
Percept Mot Skills	32
J Abnormal Psychol	31
J Personality	31
J Psychosom Res	29
Cesk Psychol	27
Intelligence	26
J Pers Disord	22
Acta Psychiat Scand	22
J Personal Assess	21
Amer Psychol	20
J Soc Psychol	20
Psychol Bull	20
Psychol Med	20
Arch Gen Psychiat	20
Psychother Psychosom	19
J Affect Disorders	19
J Res Personal	19
Contemp Psychol	17
Stud Psychol	16
Behav Genet	16
Psikhol Zh	15
Amer J Psychiat	14
J Nerv Ment Dis	14

Eur Rev Appl Psychol	14
J Behav Ther Exp Psy	13
J Clin Psychol	13
J Consult Clin Psych	13
Brit J Clin Psychol	13
Psicothema	13
J Appl Soc Psychol	12
Clin Psychol Rev	12
Compr Psychiat	12
J Psychol	12
Educ Psychol Meas	12
Brit J Psychol	12
Humor	12
Int J Psychophysiol	11
Soc Behav Personal	11
Behav Brain Sci	11
Addict Behav	11
Biol Psychiat	11
Psychosom Med	10
Genet Soc Gen Psycho	10
Brit J Med Psychol	10
Brit Med J	10

*prikazani su časopisi s frekvencijom citata većom od 10

Većina autora koji sa Eysenckom u SSCI imaju najviše zajedničkih citata (tabela 5.) takođe su visoko citirani i ujedno visoko produktivni, dakle aktivni autori. Približno četvrtina (N=13) se nalazi na listi najeminentnijih teoretičara ličnosti (Mayer, 1997), gde su svi izuzev Frojda klasifikovani kao autori psihometrijske ili eksperimentalne orijentacije. Taj broj je sigurno nedovoljan da bi se Eysenck smatrao samo "personologom", kako ga najčešće tretiraju udžbenici. Mada na listi dominiraju američki autori, relativno mnogo ima i evropskih, posebno engleskih istraživača i to ne samo konativnih, već individualnih razlika uopšte.

Istočnoevropski autori su, naravno, skloniji da Eysencka citiraju zajedno sa autorima iz regiona. Toj tendenciji svakako doprinose

i njihovi autocitati. Među regionalnim autorima može se prepoznati više autora koji nude sopstvene teorije ili hipoteze kompatibilne s Eysenckovom dimenzionom teorijom. Istočnoevropska lista razlikuje se od prethodne i po tome što je na njoj više autora koji se mogu smatrati klasicima.

Na jugoslovenskoj listi su još u većoj meri zastupljeni lokalni, dakle jugoslovenski autori. To je prirodno, jer citati potiču iz radova koji se objavljuju na nacionalnom jeziku unutar jedne male, relativno zatvorene naučne sredine. Najviše kocitata otpada na K. Momirovića i saradnike čiji radovi su uglavnom posvećeni merenju dimenzija ličnosti i njihovim međusobnim relacijama. Na listi se mogu naći i neki domaći autori, npr. Goati i Radonjić, koji se ne bave, ni psihologijom ličnosti, niti individualnim razlikama. Iznenaduje i visoka kocitiranost nekoliko inostranih autora, npr. Ismaila, Hotellinga, Tulvinga, koji sa Eysenckom u SSCI praktično nemaju zajedničkih citata. I jedno i drugo bi moglo biti posledica sklonosti domaćih autora da se bave odviše širokim problemima, što je već uočeno. Istovremeno upućivanje citatima na veoma udaljene autore javlja se samo onda kada se bavimo temama najopštijeg karaktera. Mogućno je da to potiče i od stereotipnosti navođenja, odnosno malih varijacija na iste, uz to i specifične istraživačke teme.

Kocitiranost s najjemenentnijim psiholozima prve polovine ovog veka (tabela 6) takođe pokazuje, mada manje ubedljivo, da Eysenckov uticaj dopire do skoro svih oblasti psihologije. Eysenckovi kocitati s klasicima zanimljivi su utoliko što za razliku od prethodnih, ukazuju na prirodu njegovog trajnog doprinosa. I ovde je Eysenck najbliži autorima iz oblasti ličnosti i kliničke psihologije. Na listi su visoko zastupljeni i neki autori s kojima je Eysenck delio samo pristup ili metod (npr. Skinner i Cronbach). Praktično su autori iz oblasti psihofizike, komparativne i fiziološke psihologije jedini s kojima Eysenck u prostoru citata nema dodira. Kada je reč o psihofiziologiji, to je pre posledica sporne klasifikacije Hebba i Krecha nego realne Eysenckove pozicije u citatnom prostoru.

*Tabela 5. Eysenckova kocitiranost u svetu (SSCI), na poduzorku istočnoevropskih autora (SSCI-IE) i u radovima objavljenim u jugoslovenskim časopisima (SocioFakt) **

SSCI		SSCI-IE		SocioFakt	
COSTA-PT	802	STRELAU-J	65	MOMIROVIĆ-K	99
MCCRAE-RR	673	CATTELL-RB	28	STANKOV-L	30
ZUCKERMAN-M	628	RUSALOV-VM	27	POPOVIĆ-BV	25
WATSON-D	498	KOZENY-J	27	HOŠEK-A	19
CATTELL-RB	453	ZUCKERMAN-M	26	HORGA-S	19
AM-PSYCH-ASS	449	STERNBERG-RJ	24	CATTELL-RB	19
EYSENCK-SBG	434	COSTA-PT	21	WOLF-B	18
GRAY-JA	433	EYSENCK-SBG	20	RADOVANOVIĆ-D	17
BECK-AT	416	RUISEL-I	19	JENSEN-AR	15
JENSEN-AR	364	HEYMANS-G	17	HOTELLING-H	13
TELLEGEN-A	343	MCCRAE-RR	15	GUILFORD-JP	12

GOLDBERG-LR	335	GRAY-JA	13	ISMAIL-AH	11
CLONINGER-CR	317	GOLDBERG-LR	13	IGNJATOVIĆ-I	10
FRANCIS-LJ	316	ALLPORT-GW	13	COOLEY-WW	9
SPIELBERGER-CD	305	NEBYLITSYN-VD	13	ROT-N	8
DIGMAN-JM	258	TEPLOV-BM	13	BOSNAR-K	8
PLOMIN-R	230	DIGMAN-JM	11	PANTIĆ-D	8
WIGGINS-JS	224	VIDACEK-S	11	ROYCE-JR	8
KENDLER-KS	217	KOLARIKOVA-O	10	HORN-JL	8
JOHN-OP	206	WATSON-D	9	VERNON-PA	8
FURNHAM-A	201	JOHN-OP	9	FREUD-S	7
CLARIDGE-GS	193	GUILFORD-JP	9	ROBERTS-RD	7
BANDURA-A	192	JENSEN-AR	8	WOLPE-J	7
SPITZER-RL	192	CLONINGER-CR	8	RADONJIĆ-S	7
FREUD-S	190	SPIELBERGER-CD	7	HRNJICA-S	6
MEHRABIAN-A	188	LAZARUS-RS	7	TULVING-E	6
CHAPMAN-LJ	183	GALE-A	7	CARROLL-JB	6
ROBINS-LN	179	ROBINSON-DL	7	RACHMAN-SJ	6
WIDIGER-TA	178	REICH-J	7	BURT-CL	5
COHEN-J	177	TRIANDIS-HC	7	HUNT-EB	5
BLOCK-J	174	CRONBACH-LJ	6	DEARY-IJ	5
HARE-RD	173	MISCHEL-W	6	KOHLBERG-L	5
BUSS-AH	168	CANTOR-N	6	STERNBERG-RJ	5
MEEHL-PE	164	BORKENAU-P	6	HOGAN-R	5
KAGAN-J	163	DERAAD-B	6	POWELL-A	5
GROSSARTHMATI	162	ANGLEITNER-A	6	ANDERSON-TW	5
LARSEN-RJ	159	THOMAS-A	6	GOATI-V	5
STERNBERG-RJ	158	BRUNER-JS	6	BERGER-J	5
ALLPORT-GW	158	BERRY-JW	6	ŠIPKA-P	5
HIRSCHFELD-RMA	158	MELZACK-R	6	VUČINIĆ-B	5

CRONBACH-LJ	157	PAVLOV-IP	6	KRECH-D	4
STAATS-AW	156	SIMON-HA	6	GREDELJ-M	4
MISCHEL-W	152	HOROWITZ-MJ	6	KNEŽEVIĆ-G	4
DEROGATIS-LR	152	WINDLE-M	6	PIAGET-J	4
STRELAU-J	151	NEISSER-U	6	BANDURA-A	4
GOUGH-HG	149	NECKA-E	6	SALTHOUSE-TA	4
RUSHTON-JP	147	RACHLIN-H	6	LARSON-GE	4
LAZARUS-RS	146	MERSKEY-H	6	MASLOW-AH	4
RAINE-A	146	PLOMIN-R	5	FROMM-E	4
VERNON-PA	143	BUSS-AH	5	BARRETT-PT	3

* prikazano je po 50 najzastupljenijih autora iz svakog uzorka

Tabela 6. Eysenckova kocitiranost u SSCI s najminentnijim psiholozima prve polovine ovoga veka

autor	područje psihologije	f
MEEHL-PE	klinička	164
ALLPORT-GW	ličnost	158
CRONBACH-LJ	obrazovna	157
SKINNER-BF	učenje	101
PIAGET-J	razvojna	64
ROGERS-CR	klinička	64
MURRAY-HA	ličnost	45
BRUNER-JS	kognitivna	43
SIMON-HA	mišljenje	29
MILLER-GA	psiholingvistika	24
BROWN-R	psiholingvistika	18
BORING-EG	eksperimentalna	14
GIBSON-JJ	percepcija	11
NEWCOMB-TM	socijalna	9

ESTES-WK	matematička	8
KLINEBERG-O	socijalna	7
INHELDER-B	razvojna	5
MURPHY-G	ličnost	5
GIBSON-EJ	percepcija	4
GESELL-AL	razvojna	2
HURVICH-LM	psihofizika	-
JAMESON-D	psihofizika	-
PFAFFMAN-C	psihofizika	-
STEVENS-SS	psihofizika	-
HEBB-DO	fiziološka	-
KRECH-D	fiziološka	-
BEACH-FA	komparativna	-
MACCOBY-EE	razvojna	-
LUCE-RD	matematička	-

RASPRAVA

Analiza Eysenckove citiranosti u ovom radu ima nekoliko ograničenja. Iz tehničkih razloga tom analizom je obuhvaćen relativno kratak period i samo jedna vrsta Eysenckovih radova, oni u kojima je on prvoimenovani autor. Utvrđena je njegova citiranost u naučnoj periodici, ali ne i u knjigama i udžbenicima. Mada se podaci te vrste ne smatraju merom naučne uticajnosti, već pre eminentnosti (Feist, 1993), oni bi svakako upotpunili sliku o Eysenckovom posebno onom tzv. trajnom doprinosu psihologiji. Kako, bar prema rezultatima ovog istraživanja, taj doprinos prevazilazi granice psihologije, bilo je umesno obuhvatiti obradom i drugu poznatu citatnu bazu, Science Citation Index. S obzirom da je u njoj predstavljen najveći deo medicine, možda bi to rezultiralo unekoliko drukčijm slikom o Eysenckovoj citiranosti.

Slika koja je ovde dobijena ipak otkriva neke karakteristike Eysenckove uticajnosti. Jedna od njih je geografska rasprostranjenost. Iz rezultata se vidi da je Eysenck više citiran u Istočnoj Evropi nego generalno. Takođe, citiraniji je u svetu nego u središtu nauke, u SAD, po čemu se sasvim izdvaja iz grupe autora koji su mu bliski u scijentometrijskom smislu. Čini se da s udaljavanjem od naučne matice Eysenckov uticaj na određeni način raste. Za to bi moglo da bude više razloga. Mogućno je da njegove teorije i teze imaju za "periferijske istraživače" veću primenljivost i heurističku vrednost. Jednako tako je mogućno da je uzrok njihova veća međukulturalna valjanost. Odista se može tvrditi da Eysenckove teorije i nalazi, posebno njegova teorija ličnosti, za razliku od mnogih oponentskih, uspevaju da se potvrde na populacijama izvan originalne.

Razlog bi mogao biti i u pristupu. Pristup koji je Eysenck nasledio od Spearmana i Burta i promovisao dalje sa saradnicima smatra se specifičnim. Ta samosvojnost počinje posebno i da se označava, kao Londonska škola (Brand, 1997). Kao da je jedna od odlika te škole akcenat na eksternoj valjanosti teorija na račun njihove interne konzistentnosti. Takve teorije imaju bolje izgleda da budu prihvaćene od širokog kruga istraživača.

Eysenckovoj popularnosti na širokom prostoru bez sumnje doprinosi i karakteristična komunikabilnost (jednostavnost, sugestivnost i nepretencioznost) jezičkog izraza kojim se služi. Istovremeno, malo je verovatno da u tom pravcu deluje poznata provokativnost njegovih teza, jer se citati koji proističu iz kritičkog odnosa, tzv. negativni citati, pre mogu očekivati u naučnoj matici nego na periferiji.

Podaci ukazuju i na veliki domašaj Eysenckovog uticaja u strukturalnom smislu. Rezultati kocitatne i analize časopisa pokazuju da on zahvata sve oblasti psihologije, izuzev možda percepciju, mada je svakako najveći u domenu ličnosti i u kliničkoj psihologiji. Preko ta dva područja on se proširio na psihijatriju i medicinu uopšte. Rezultati su, na taj način, saglasni brojnim ocenama da je Eysenckov doprinos veći u proučavanju konativnih nego kognitivnih individualnih razlika. Oni su uglavnom saglasni i sa njegovim sopstvenim sudovima (Pečjak, 1983; Eysenck, 1997).

Uvid u pozadinu Eysenckove citiranosti upotpunile su hronološka i tipološka analiza njegovih citata. Pokazalo se da je sadržaj Eysenckovih ranih knjiga još uvek relevantan. Tačno je da je proces zastarevanja psihološke literature relativno spor, ali poznato je da već nakon desetak godina citiranost pojedinačnih izvora doživljava stabilan pad (Glanzel and Schoepflin, 1995). To očigledno ne važi za sve izvore i sve autore. Pet godina, koliko iznosi tzv. "citatni prozor" glavnog uzorka u ovoj analizi, nije dovoljno za zaključivanje te vrste, ali je indikativno da u tom periodu citiranost Eysenckovih ranih izdanja nije opadala.

Za razliku od nekih poznatih teoretičara ličnosti koji su istovremeno i konstruktori testova, Eysenck je znatno citiraniji po knjigama, poglavljima i člancima nego po priručnicima. Tako citatna analiza otkriva da je njegov doprinos psihologiji supstancijalan, a ne samo tehničko-metodološke prirode. Kako su njegove knjige prevashodno istraživački izveštaji, a ne sintetičke studije, i nikada udžbenici, takođe se sme tvrditi da je bibliometrijskim sredstvima vidljivo da je Eysenckov doprinos više originalan nego integrativan.

Može se zaključiti da je Eysenckova citiranost polivalentna. U njoj učestvuju njegovi stari i novi radovi, svi tipovi njegovih publikacija podjednako, primenjeni koliko i bazični časopisi i "autori rezervnog sastava" uz "istraživače prve linije fronta". Tako se iz citatnih pokazatelja vidi da je Eysenck, bar poslednjih godina svog života koje su zahvaćene ovim istraživanjem, tretiran kao klasik, rodonačelnik još uvek vitalnih teza i teorija koje zaslužuju da im se zabeleži prioritet i ukaže pijetet, ali jednako tako i kao aktivni istraživač, autor koji uporno privlači pažnju svojim novim idejama i rezultatima.

LITERATURA

- Brand Ch. (1997) Hans Jurgen Eysenck, Ph.D., D.Sc. (1916-1997): Obituary notice, *Mankind Quarterly* 38, 1-2, 67-83.
- Doreian P. (1985) Structure equivalence in a psychology journal network, *Journal of American Society for Information Science*, 36, 411-417
- Eysenck H.J. (1997) *Rebel with a cause: The autobiography of Hans Eysenck*, Transaction Publ., Brunswick-London
- Feist G.J. (1993) A structural model of scientific eminence, *Psychological Science*, 4, 366-371.
- Garfield E. (1992) Psychology research, 1986-1990: A citationist perspective on the highest impact papers, institutions, and authors, *Current Contents*, 41, 5-15.
- Glanzel W., Schoepflin U. (1995) A bibliometric study on aging and reception processes of scientific literature, *Journal of Information Science*, 1, 37-53.
- Havemann F. (1996) Changing publication behavior of East and Central-European scientists and the impact of their papers, *Information*

- Processing & Management*, 4, 489-496.
- Hilgard E.R. (1993) Which psychologists prominent in the second half of this century made lasting contributions to psychological theory, *Psychological Science*, 4, 2, 70-80.
- Kosanović B., Šipka P. (1996) SocioFakt - Jugoslovenska baza za društvene činjeničke nauke, u: Kostić P. (ur), *Merenje u psihologiji*, 2, IKSI i Centar za primenjenu psihologiju, 85-95.
- Luukkonen T. (1997) Quantitative techniques in evaluation in Western Europe, u: Frankel M.S. i Cave J. (ur.) *Evaluating science and scientists: An East-West dialogue on research evaluation in post-communist Europe*, CEU Press, Budapest, 115-131.
- Mayer J.D., Carlsmith K.M. (1997) Eminence rankings of personality psychologists as a reflection of the field, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 7, 707-717.
- Pečjak V. (1983) *Veliki psiholozi o psihologiji*, Nolit, Beograd
- Snyder H., Cronin B., Davenport E. (1995) Whats the use of citation? Citation analysis as a literature topic in selected disciplines of the social sciences, *Journal of Information Science*, 2, 75-85.
- Social Science Citation Index, Journal Citation Report (1988), Institute for Scientific Information, Philadelphia
- Social Science Citation Index, Compact Disc Edition (1992-6), Institute for Scientific Information, Philadelphia
- Stelmack R. M. (1998) Introduction, *Canadian symposium in honour of H.J. Eysenck*, Canadian Psychological Association, Edmonton, Alberta (usmeno saopštenje)
- Šipka P. (1996) Citiranost inostranih autora u psihološkoj periodici prethodne Jugoslavije, *Časopis za KPISP*, 1-2, 84-101.
- Šipka P. (1997) Procena "očigledne valjanosti" naučnih radova iz oblasti psihologije na osnovu navoda u tekstu, *Psihologija*, 4, 417-428

EYSENCK'S CONTRIBUTION AS MEASURED BIBLIOMETRICALLY

Abstract Previous studies demonstrated that Eysenck was one of the most cited authors in psychological literature. Studies in question were not concerned exclusively with Eysenck's citations. All one can recognize from their results about Eysenck himself is his citation rate in various citing sources and various observed periods. The purpose of this study was to look beyond Eysenck's citation figures. The intention was to describe his cited publications in terms of type and age and to rank his citing journals and co-cited authors, so as to disclose the nature of his impact in general, and in East Europe and Yugoslavia in particular. All references from articles citing H.J. Eysenck as first author and referred in Social Science Citation Index from 1992 to 1996 and in the SocioFakt, a Yugoslav bibliographic database, from 1981 to 1996, were submitted to citation and co-citation analysis. The results show that most cited Eysenck's works are those published in seventies. Half-life and variance of his citations (Mdn=18, rng=18) is far above those normally met in psychological journals, indicating vitality of his early findings and theories. Unlike other distinguished personality theorists who are also test-makers Eysenck is cited more by books and chapters (44.2%) than by manuals (28%), although the share of articles in his citation rate is also relatively high (27.8%). P. Costa, R. McCrae, M. Zuckerman, D. Watson, and R.B. Cattell are most often cited with Eysenck. This and other rank lists suggest that Eysenck is dominantly cited in articles dealing with personality and clinical psychology, though his influence reaches practically all broad fields of psychology, except sensation and perception. Finally the results indicate that Eysenck is cited relatively more outside USA, and by East European and Yugoslav authors than in general. In conclusion, results show that Eysenck's citation rate is polyvalent in terms of both his cited and citing sources.

Consequently his impact is far reaching in both geographic and structural sense.